

İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi

“Arşinçikova Rusiya Federasiyasına qarşı” işi

Məhkəmənin qərarı Strastburq, 29 mart 2007-ci il

İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (məhkəmənin tərkibi göstərilir) bağlı qapı arxasında işə baxaraq 08 mart 2007-ci il tarixdə aşağıdakı Qərarı qəbul etdi:

Prosedura

- 1.** İş, Rusiya Federasiyası vətəndaşı Zinaida Pavlovna Arşinçikovanın Rusiya Federasiyasına qarşı insan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə verdiyi şikayətinə əsasən insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında Konvensiyanın 34-cü maddəsinə uyğun olaraq 15 yanvar 2001-ci ildə başlanmışdır.
- 2.** Rusiya Federasiyası hakimiyyətini Avropa Məhkəməsində Rusiya Federasiyasının Avropa Məhkəməsindəki səlahiyyətli nümayəndəsi P.A.Laptev təmsil etdi.
- 3.** Ərizəçi ondan şikayətlənmişdir ki, onun xeyrinə çıxarılan məhkəmə qətnaməsinin nəzarət qaydasında ləğv edilməsi onun mülkiyyət hüququnu və ədalətli məhkəmə baxışı hüququnu pozmuşdur.
- 4.** Avropa Məhkəməsi 05 aprel 2005-ci il tarixli qərarı ilə şikayəti mahiyyəti üzrə baxılması üçün qismən məğbul hesab etmişdir.
- 5.** Rusiya Federasiyası hakimiyyəti iş üzrə dəlillərini təqdim etmişdir. (Məhkəmənin Reqlamentinin 59-cu qaydasının 1-ci bəndi)

Faktlar

1. İşin halları

- 6.** Ərizəçi 1940-cı ildə anadan olmuşdur, Saratov şəhərində yaşayır. O, Saratov vilayətində yerləşən “Katyuşa” kəndli-fermer) təsərrüfatının başçısı və nümayəndəsidir.

7. 15 mart 1991-ci ildə ərizəçi təsərrüfatın adından “Saratovavtodor” Yol Təmir Tikinti İdarəsi ilə sonradan almaq hüququ ilə 12 mənzili ev də daxil olmaqla bir neçə tikilini icarəyə götürmək barədə müqavilə bağlamışdır. Müqavilədə onun göstərilən tikililərin qalıq dəyərinin həcmi qədər icarə haqqı ödənildikdən sonra həmin tikililəri pulla almaq imkanını nəzərdə tutmuşdur.
8. 01 iyul 1993-cü ildə almaq hüququ ilə icarə müqaviləsinə əlavə edilmişdir. Saratov Vilayəti əmlakın idarə edilməsi üzrə Komitəsi müqavilə üzrə ilk icarəyəverəni dəyişdirmişdir. Müqavilənin digər şərtləri isə dəyişilməz qalmışdır.
9. 19 avqust 1993-cü il tarixdə kəndli-fermer təsərrüfatı tələb olunan pul məbləğini əmlakın idarə edilməsi üzrə Komitənin bank hesabına köçürmüşdür.
10. 06 iyul 1999-cu il tarixdə əmlakın idarə edilməsi üzrə Komitə təsərrüfata qarşı mülki iddia qaldırmışdır. Komitə göstərmişdir ki, 01 iyul 1993-cü il tarixli müqavilə qanunvericiliyin tələblərinə zidd olduğuna görə lap əvvəldən əhəmiyyətsiz olmuşdur. Komitə məhkəmədən müqavilənin etibarsız hesab edilməsini xahiş etmişdir.
11. 27 sentyabr 1999-cu ildə Saratov vilayət Arbitraj Məhkəməsi əmlakın idarə edilməsi üzrə Komitənin iddiasını təmin etmişdir. Məhkəmə təsərrüfatın üzərinə müqavilə ilə əldə etdiyi əmlakı qaytarmaq və məhkəmə xərclərinin yarısını ödəmək vəzifəsi qoymuşdur.
12. 15 dekabr 1999-cu ildə Saratov Arbitraj Məhkəməsinin apellyasiya instansiyası 27 sentyabr 1999-cu il tarixli qətnaməni dəyişdirilmədən saxlamışdır.
13. 12 yanvar 2000-ci ildə ərizəçinin nümayəndəsi kassasiya şikayəti vermişdir.
14. 15 fevral 2000-ci il tarixdə Povoljsk dairə Federal arbitraj məhkəməsi 27 sentyabr və 15 dekabr 1999-cu il tarixli məhkəmə qərarlarını ləğv edib iş üzrə yeni qərar qəbul edilmişdir. Məhkəmə qərara almışdır ki, 01 iyul 1993-cü il tarixli müqavilə yeni əqd deyildir və 16 mart 1991-ci il tarixli müqavilənin icarəyəverənin dəyişdirilməsi ilə əlaqədar yeniləşdirilmiş formasıdır. 1991-ci il müqaviləsi isə birinci instansiya və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin istinad etdikləri normativ aktlar qüvvəyə minənə kimi bağlanmışdır.

Povoljsk Federal Arbitraj Məhkəməsi əmlakın idarə edilməsi üzrə Komitənin iddia tələbini rədd etmişdir.

15. Qərar qüvvəyə minmişdir və ondan adi qaydada şikayət verilə bilməzdi.
16. 13 iyun 2000-ci ildə Rusiya Federasiyası Ali Arbitraj Məhkəməsi sədrinin müavini A.A.Arifullin 15 fevral 2000-ci il tarixli qərardan nəzarət qaydasında protest vermişdir. Protest əmlakın idarə edilməsi üzrə Komitənin ilk dəfə verdiyi iddia tələbinin dəlilləri ilə əsaslandırılmış və protestdə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin 15 dekabr 1999-cu il tarixli qərarı sözbəsöz təkrar edilmişdir.
17. 05 sentyabr 2000-ci il tarixdə Rusiya Federasiyası Ali Arbitraj Məhkəməsinin Rəyasət Heyyyəti 15 fevral 2000-ci il tarixli qərarı nəzarət qaydasında ləğv edərək 27 sentyabr 1999-cu il tarixli qətnaməni və 15 dekabr 1999-cu il tarixli qərarı dəyişdirilmədən saxlamışdır.
18. 04 dekabr 2000-ci il tarixdə məhkəmə pristavları xidməti tərəfindən icra işi başlanmışdır.
19. Müəyyənləşdirilməmiş gündə ərizəçi mübahisə predmeti olan tikililərin ayrılmaz hissəsi olan evə özünün mülkiyyət hüququnun dövlət qeydiyyatına alınması barədə ərizə ilə müraciət etmişdir.
20. 09 oktyabr 2000-ci ildə Saratov vilayət Qeydiyyat Palatası 1993-cü ildə satın almaq hüququ ilə icarə müqaviləsi ilə əldə edilmiş evə ərizəçiyə rəsmi şəhadətnamə vermişdir.
21. 04 mart 2002-ci ildə əmlakın idarə edilməsi üzrə Komitə Saratov vilayət Qeydiyyat palatasına və kəndli-fermer təsərrüfatına qarşı iddia qaldırmışdır. Əmlakın idarə edilməsi üzrə Komitə etibarsız hesab edilmiş müqaviləyə əsasən verildiyinə görə ərizəçinin evə mülkiyyət hüququnun qeydiyyatının etibarsız hesab edilməsini tələb etmişdir.
22. İşin baxılması bir neçə dəfə təxirə salındıqdan sonra 18 noyabr 2002-ci il tarixdə əmlakın idarə edilməsi üzrə Komitə iddiasını geri götürmüşdür. 02 dekabr 2002-ci ildə Saratov vilayət Arbitraj Məhkəməsi iş üzrə icraata xitam vermişdir.
23. 21 noyabr 2002-ci ildə Tatişevsk rayon məhkəmə icraçısı 27 sentyabr 1999-cu il tarixli qətnamənin icrası ilə əlaqədar olan

icra üzrə icraata xitam vermiş və icra vəərəqəni əmlakın idarə edilməsi üzrə Komitəyə qaytarmışdır.

II Milli qanunvericiliyin tətbiqi

24. Hadisələr baş verən zaman qüvvədə olan “kəndli (fermer) təsərrüfatı haqqında” Rusiya Federasiyası Qanununun 1-ci maddəsinə əsasən kəndli (fermer) təsərrüfatı ailə üzvlərinin və digər şəxslərin kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və satışı ilə məşğul olan müstəqil kommersiya təşkilatıdır, həmin məhsullar təsərrüfatın mülkiyyətidir.

Rusiya Federasiyası Mülki Məcəlləsinin 257-ci maddəsinə əsasən qanunla başqa qayda müəyyən edilməmişdirsə fermer təsərrüfatı üzvlərinin mülkiyyət hüquqları təsərrüfat üzvlərinin ümumi mülkiyyətində ifadə olunur. Təsərrüfatın müəssisələrlə, təşkilatlarla, ayrı-ayrı şəxslərlə və dövlət orqanları ilə münasibətləri təsərrüfatın başçısı tərəfindən həyata keçirilir.

(Qanunun 1-ci maddəsinin 4-cü hissəsi)

25. Rusiya Federasiyasının hadisələrin gedişi zamanı qüvvədə olan 05 may 1995-ci il tarixli Arbitraj Prosesual Məcəlləsinə əsasən Rusiya Federasiyasının bütün arbitraj məhkəmələrinin qanuni qüvvəyə minmiş qətnamə və qərarlarına Rusiya Federasiyası Ali Arbitraj Məhkəməsinin sədri və ya onun müavinləri tərəfindən verilən protestə əsasən nəzarət qaydasında yenidən baxıla bilərdi (maddə 180, 181).

Məcəllədə məhkəmə qərarlarına nəzarət qaydasında yenidən baxılması üçün protest vermənin əsasları sadalanmırdı, yalnız protestin “həm də məhkəmə baxışı tərəflərinin müraciətlərinə əsasən” verilməsi göstərilirdi (185-ci maddənin birinci hissəsi). Tərəflərin Rusiya Federasiyası Ali Arbitraj Məhkəməsi Rəyasət Heyyyətinin məhkəmə iclasına çağırılması Rəyasət Heyyyətinin özünün mülahizəsinə verilmiş hüququ idi. (186-cı maddənin birinci hissəsi)

Hüquq

I Rusiya Federasiyası hakimiyyətinin ilkin etirazı

26. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti işin mahiyyəti üzrə 14 iyul 2005-ci ildə təsdiq etdi ki, məhkəmə mübahisəsinin tərəfi ərizəçi yox, təsərrüfatın özü olduğuna görə ərizəçinin Avropa Məhkəməsinə ərizə ilə müraciət etmək hüququ yoxdur.
27. Avropa Məhkəməsi qeyd etdi ki, Rusiya Federasiyası hakimiyyəti ərizənin məğbulluğu mərhələsində Məhkəmənin Reqlamenti qaydalarına uyğun olaraq Avropa Məhkəməsinin yurisdiksiyasına ərizənin məğbulluğunun qiymətləndirilməsi zamanı şəxsə aid kriteriyaları qiymətləndirmək hüququnun olmaması barədə heç bir dəlil və 05 aprel 2005-ci ildə Avropa Məhkəməsi tərəfindən ərizənin məğbulluğu barədə qərar qəbul edilənə kimi Rusiya Federasiyası hakimiyyətini ərizə üzrə məsuliyyətdən azad edə bilən heç bir müstəsna hal təqdim etməmişdir.
28. Avropa Məhkəməsi bütün hallarda hesab edir ki, Rusiya Federasiyasının kəndli (fermer) təsərrüfatı haqqında qanunvericiliyində kəndli (fermer) təsərrüfatının hüquqi şəxs statusu yoxdur və bütün hüquqi məsələlər üzrə onun hüquqlarını təsərrüfatın başçısı, yəni iş üzrə ərizəçi təmsil edir.
29. Beləliklə də, Rusiya Federasiyası hakimiyyətinin etirazı rədd edilməlidir..

II Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və Konvensiyanın 1№-li Protokolunun 1-ci maddəsinin güman edilən pozuntusu

30. Ərizəçi ondan şikayət edir ki, 15 fevral 2000-ci il tarixli məhkəmə qətnaməsinin nəzarət qaydasında ləğv edilməsi onun Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi ilə qorunan məhkəməyə çıxmaq hüququnu və Konvensiyanın 1№-li Protokolunun 1-ci maddəsi ilə qorunan öz əmlakından maneəsiz istifadə etmək hüquqlarını pozmuşdur. Hazırki işə aid edilən həmin maddə və hissələrdə deyilir:

Konvensiyanın 6-cı maddəsi

Hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən edilərkən ... qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə vasitəsi ilə, əğlabatan müddətdə işinin ədalətli və açıq araşdırılması hüququna malikdir.

Konvensiyanın 1№-li Protokolunun 1-ci maddəsi

Hər bir fiziki və hüquqi şəxs öz mülkiyyətindən maneəsiz istifadə hüququna malikdir. Heç kəs, cəmiyyətin maraqları naminə, qanunla və beynəlxalq hüququn ümumi prinsipləri ilə nəzərdə tutulmuş şərtlər istisna olmaqla, öz mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz.

A.Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi

- 31.** Rusiya Federasiyası hakimiyyəti təsdiq etdi ki, nəzarət protesti Rusiya Federasiyasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq verilmiş, nəzarət instansiyası məhkəməsində işə araşdırma Konvensiyanın ədalətli və qərəzsiz məhkəmə araşdırması barədə tələblərinə uyğun olaraq aparılmışdır. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti təsdiq etdi ki, Rusiya Federasiyasının hüquq sistemində təsərrüfat mübahisələri üzrə məhkəmə qərarı yalnız işə nəzarət qaydasında baxılıb qurtardıqdan sonra qəti hesab edilir. Hazırki işdə icra üzrə icraatın başlanması barədə qərar 2000-ci ilin iyun ayında, yəni Povoljksk dairə Arbitraj Məhkəməsi qətnamə çıxardıqdan dörd ay sonra başladığına görə məhkəmə araşdırması uzanmışdır. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti həm də qeyd etdi ki, ərizəçiyə məhkəmə baxışı barədə məlumat verilmişdir.
- 32.** Ərizəçi təsdiq etdi ki, milli məhkəmələr, o cümlədən Rusiya Federasiyası Ali Arbitraj Məhkəməsinin Rəyasət Heyəti Rusiya Federasiyası qanunvericiliyini düzgün tətbiq etməmişlər. O təsdiq etdi ki, Povoljksk Federal arbitraj məhkəməsinin qərarında birbaşa göstərilmişdir ki, qərardan şikayət verilə bilməz.və ona görə də o nəzarət icraatı başlanacağını əvvəlcədən bilə bilməzdi. Bütün hallarda nəzarət protestinə münasibətdə onun dəlillərinə

baxılmamışdı, onun özü isə Rusiya Federasiyası Ali Arbitraj Məhkəməsi Rəyasət Heyətinin məhkəmə iclası barədə məlumatlandırılmamışdır. Ərizəçi hesab edir ki, bununla da onun ədalətli məhkəmə araşdırması barədə hüquqları pozulmuşdur.

- 33.** Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi ilə qorunan məhkəmə araşdırması hüququ, Konvensiyanın Preambulası ilə izah olunmalıdır, hansı ki, Preambulanın müvafiq hissələrinə uyğun olaraq hüququn aliliyi Razılığa gələn Dövlətlərin ümumi irsinin hissəsidir. Hüququn aliliyinin əsas aspektlərindən biri hüquqi müəyyənlik prinsipidir, bu da tələb edir ki, məhkəmələr tərəfindən qəbul edilən yekun qərar mübahisələndirilə bilməz.
- 34.** Avropa Məhkəməsi yuxarı məhkəmələr tərəfindən dəfələrlə dövlət qulluqçularının müraciəti ilə mülki işlər üzrə qanuni qüvvəyə minmiş və icra edilməli olan məhkəmə qətnamələrinin ləğv edilməsi nəticəsində Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin pozulması hallarını aşkar etmişdir. (misallar göstərilir)
- 35.** Avropa Məhkəməsi qeyd etdi ki, başqa eyni xarakterli işlərə ümumi yurisdiksiyalı məhkəmələrdə baxıldığı halda, hazırki iş o vaxtı qüvvədə olan Rusiya Federasiyası Arbitraj Prosesual Məcəlləsinin müddəaları ilə arbitraj məhkəmələri tərəfindən baxılmışdır. Rusiya Federasiyası Mülki-Prosesual Məcəlləsi ilə yuxarı məhkəmələrin sədrələrinə və onların müavinlərinə işlərin baxılmasına müdaxilə etmək hüququ verildiyi kimi, Rusiya Federasiyasının Arbitraj Prosesual Məcəlləsi ilə də Rusiya Federasiyasının Ali Arbitraj Məhkəməsinin sədrinə və onun müavinlərinə də nəzarət qaydasında protest vermək hüququ verilmişdir. Nə Rusiya Federasiyasının Mülki-Prosesual Məcəlləsi, nə də Arbitraj Prosesual Məcəlləsi bu səlahiyyətlərin yerinə yetirilməsi üçün heç bir vaxt məhdudiyyəti müəyyən edilmədiyinə görə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qətnaməsi istənilən vaxt ləğv edilə bilərdi. Əlbətdə, hazırki işdə qaldırılan hüquqi müəyyənlik problemi, Avropa Məhkəməsinin digər işlərdə müəyyən etdiyi hüquqi müəyyənlik problemlərinin eynidir.
- 36.** Avropa Məhkəməsi ona təqdim edilən materiallara baxaraq qeyd edir ki, Rusiya Federasiyası hakimiyyəti məhkəmənin hazırki iş üzrə prezident

təcrübəsindən imtina etməyi məcbur edən heç bir fakt və dəlil göstəribilmədi. Avropa Məhkəməsi belə nəticəyə gəlirdi ki, işə zərər törəf olmayan Rusiya Federasiyası Ali Arbitraj Məhkəməsinin sədr məavininin tələbbəsinə il 15 fevral 2000-ci il tarixli məhkəmə qətnaməsinin ləğv edilməsi, hüquqi məsuliyyət prinsipi və Ərizələrin Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi ilə qorunan «məhkəməyə əməl» hüququnu pozmuşdur.

37. Məvafiq olaraq Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi pozulmuşdur.

B. Konvensiyanın 1 №li Protokolunun 1-ci maddəsi.

38. Avropa Məhkəməsi qeyd etdi ki, 09 oktyabr 2000-ci ildə Ərizələrin məbahisə edilən tikiliyə hüquqların rəsmi qaydada qeydiyyatdan keçirilməsi, 18 noyabr 2002-ci ildə əmlakın idarə edilməsi üzrə Komitə Ərizələrin hüquqlarının məbahisəsi barədə iddiasının davam etdirməmək qərarına gəlməsi, Rusiya Federasiyası Ali Arbitraj Məhkəməsi Rəyasət Heyətinin qərarı ilə bərpə edilən qətnamənin icrasından bir gün sonra işin icraatına xitam verilməlidir.

Bəlliklən, Ərizələrin məbahisə edilən tikiliyə hüquqların zərər əkməmiyyətdir. (məqayisə üçün Avropa Məhkəməsinin «Zasurtsev Rusiya Federasiyasına qarşı» işi)

39. Avropa Məhkəməsi hazırki işin hallarına görə Konvensiyanın 1 № li Protokolunun 1-ci maddəsinin pozulması barədə qərar qəbul etməyi zəruri hesab etmədi.

III Konvensiyanın 41-ci maddəsinin tətbiqi.

40. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir:

Qərar Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların maddələrinə pozulduğunu, lakin Razılığa gələn yəksək Tərfin daxili həququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfin vəzinə dəlilətlə bənilməsini təmin edir.

A.Zərər

41. Qrizli maddi və mənəvi zərərin vəzi kimi 30.000 avro tələb etmişdir. O, 1998-2005ci illərdə səhhətinin pisləşməsinə gətirən tibbi arayış və əhəlin izahatlarının təqdim etmişdir.

42. Rusiya Federasiyası hakimiyyəti gətirdi ki, gəman edilən pozuntularla gəman edilən maddi zərər arasında heç bir səbəbli əlaqə yoxdur. Hakimiyyət həm də gətirdi ki, pozuntu faktının müəyyən edilməsi öz mənəvi ziyanın kifayət qədər dəlilətlə kompensasiyası olacaqdır.

43. Avropa Məhkəməsi müəyyən edilmiş pozuntularla gəman edilən maddi zərər arasında səbəbli əlaqə gərmə, ona gərək də bu tələbi rədd etdi. Bununla bərabər Avropa Məhkəməsi işə əzər müəyyən edilən pozuntuların mahiyyətini, Qrizlinin xeyrinə əxarlan məhkəmə qətnaməsi ilə v edildikdən sonra iki il qeyri-müəyyən qalması nəzər əlaraq, dəlillik prinsipinə əsaslanaraq Qrizliyə mənəvi ziyanın vəzi olaraq 2000 avro verilməsi qərarına gəldi.

B.Məhkəmə xərcləri və tutmalar

44. Qrizli milli hakimiyyət orqanlarında və Avropa Məhkəməsində əkdii məhkəmə xərclərini və digər xərcləri tələb etməmişdir və Avropa Məhkəməsi də öz tələbləsi ilə bu məsələyə baxma ə zərurət gərmə.

C. Faiz dərəcəsi və gecikdirmə xərcləri.

45. Avropa Məhkəməsi hesab etdi ki, Qdımınin geşikdirilməsi halında Avropa Mərkəzi bankının kredit dərəcəsi, üstəgəl üç faiz müəyyən edilməlidir.

Göstərilən rəsəsin Məhkəmə bir səsli:

1. Rusiya Federasiyası hakimiyyətinin ilkin etirazını rədd etdi;
2. Qərara alındı ki, Ərizəçiyə mənəşibətdə konvensiyanın 6-cı maddəsi pozulmuşdur;
3. Qərara alındı ki, Konvensiyanın 1№ Protokolunun 1-ci maddəsinin pozulması halının alması barədə məsələyə baxılmasına zərurət yoxdur.
4. Qərara alındı:
 - a) cavabdeh dövlət qərarın qüvvəyə mindiyi gündən üç ay müddətində Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən Ərizəçiyə Qdım vaxt, Rusiya Federasiyasının Milli valyutası kursu ilə 2000 Avro mənəvi ziyana gər, üstəgəl həmin məbləğ hesabına bilcək vergi məbləği verməyə borcludur;
 - b) göstərilən üç aylıq müddətin hesablandığı gündən bu məbləğin ödənilməyi günə kimi Avropa Mərkəzi bankının müəyyən etdiyi və ödəmə vaxtının keçirildiyi müddətdə qüvvədə olan kredit dərəcəsi dairəsində sadə faizlər və üstəgəl üç faiz hesablanmalıdır.
5. Ərizəçiyənin qalan Qdalətli kompensasiya tələbləri rədd etdi.

Məhkəmə Palatasının sədri

Məhkəmə seksiyə katibi.